

LENGYEL Zsolt

A SZENTMISÉN KÍVÜLI ÁLDOZÁS GYAKORLATA

Előzetes megjegyzések

Az Oltáriszentség a Katolikus Egyház legnagyobb misztériuma. Az Egyház azt vallja és tanítja, hogy az Oltáriszentségben Jézus Krisztus, az Isten Fia valóságosan jelen van: nemcsak mint Isten, hiszen Isten mindenütt jelen van, hanem mint ember is. Teste-lelke, isteni és emberi mivolta. Az a Jézus van ott a kenyér és a bor színe alatt, aki a betlehemi barlangban született, aki a földön járt, tanított, gyógyított, csodát tett, aki a keresztfán értünk meghalt, aki feltámadott, és tanítványainak megdicsőülten megjelent, aki az Atya jobbján ül.

„Az Üdvözítő az utolsó vacsora alkalmával alapította meg testének és vérének eucharisztikus áldozatát, hogy így a keresztáldozat századokon át az ő eljövételéig jelenvalóság legyen” - ahogy a II. Vatikáni Zsinat szent liturgiáról szóló *Sacrosanctum Concilium* kezdetű konstitúciója írja.¹ „Krisztus az Eucharisziát, amely a hívek lelki tápláléka és az örök élet záloga, az Egyházra bízta”², hogy az Oltáriszentség legyen az egész keresztény élet középpontja, mind az egyetemes, mind a helyi Egyház és minden egyes hívő számára. A legszentebb áldozat, a szentmise a csúcsa annak a tevékenységnek, amellyel Isten megszenteli a világot. A II. Vatikáni Zsinat liturgikus mozgalma újította meg a szentmise teológiáját, és vezetett a régi igazságok újrafelfedezéséhez. E szerint a szentmise lényegileg: áldozat és lakoma. Amint az áldozat gyümölcseiben való részesedés már az Ószövetségben az áldozati adomány elfogyasztásával történt, ugyanígy van ez a szentmisénél is. A szentmiseáldozat gyümölcseiben való részesedés legalapvetőbb formája az Újszövetség egyetlen áldozatának, Krisztus magunkhoz vétele, vagyis a szentáldozás. A másik lényegi rész a lakoma az arra készült étel elfogyasztásával válik közösségi eseménnyé. Jézus hív asztalához bennünket, teszi magát ételünké és italunkká, és adja önmagát nekünk, amely által kifejeződik és megvalósul az Újszövetség kegyelmében való részesedés, ami nem más, mint Jézussal és a Szentlélek által éltetett szeretetével való egybeforrás. Az Eucharisziának a szentmiseáldozatban történő ünneplése az igazi eredete és célja annak a tiszteletnek, amellyel az Oltáriszentséget körülvesszük.

Jelen tanulmány célja az, hogy rámutasson a szentmisén kívüli nyilvános iszentiszteleti kultusz teológiai jelentőségére. A hatályos Egyházi Törvénykönyv IV. könyve összesen tíz kánont szentel e témakörnek. Elsősorban ezekre támaszkodik jelen értekezés, másrészt a pápai, tanítóhivatali megnyilatkozásokat és a liturgikus könyvek rendelkezéseit hívja segítségül.

1 CSERHÁTI-FÁBIÁN 1998. 47.

2 CSERHÁTI-FÁBIÁN 1998. 47.

Az Oltáriszentség őrzésének okai

A szent színeket elsősorban azért őrizzük meg, hogy a beteg és öreg hívek, akik a szentmiseáldozatban nem tudnak részt venni, a szentáldozásban egyesüljenek Krisztussal és az Ő áldozatával, amelyet a szentmisében mutatunk be. Ezek alapján tehát a szentmisén kívüli eucharisztikus kultusz szorosán, lényegileg kapcsolódik az eucharisztika ünnepléséhez, és közvetlenül arra irányul. Fontos megemlíteni a történelem folyamán kialakult egyházi hagyományt, melyben az adoráció alkalmával a kenyér színe alatt jelenlévő Krisztust imádták.

Az Eucharisztia egyszerre valósítja meg mindazt, amit Szent II. János Pál pápa többször is hangsúlyozott, hogy az Eucharisztia az áldozat szentsége, a közösség szentsége és a jelenlét szentsége.³ Ez a hármas tagolódás megjelenik a hatályos Egyházi Törvénykönyvben is, ahol egy cím alatt (*De sanctissima Eucharistia*) találjuk először az Eucharisztia ünneplését (899. k. – 933. k.), másodszer az Eucharisztia őrzését és tiszteletét (934. k. – 944. k.), végül pedig a miseadományokra vonatkozó kánonokat (945. k. – 958. k.).⁴

Jézus valóságos és folytonos jelenléte az Eukarisztiában az Egyház ősi hite, hogy nemcsak a kimondott szavak pillanatában és nemcsak jelképesen van jelen Jézus az Eucharisztiában, hanem valóságosan és véglegesen.⁵ Ugyanakkor az Egyház igyekszik azokhoz is eljuttatni a legszentebb Eucharisziát, akik betegségük vagy öregségük miatt nem tudtak részt venni a legszentebb Eucharisztia ünneplésén.⁶ Más esetekben pedig az Egyház az Eucharisztia szentmisén kívüli tiszteletét és igyekszik előmozdítani. Az Eucharisztia őrzése tehát egyszerre fakad mély teológiai alapokból és az Egyház mindennapi életéből. Ezeknek az alapoknak a Katolikus Egyház jogalkotásában és az Egyházi Törvénykönyvben különösen is meg kellett jelenniük a Legszenőbb védelemét illetően.

A hatályos Egyházi Törvénykönyv – ellentétben a 1917 – es CIC-vel – nem kíván közölni a szó legszorosabb értelmében liturgikus jogot, vagyis az istentiszteleti szertartások végzésének szövegét és cselekményeit meghatározó előírásokat.⁷ A liturgikus tevékenységet az egyházi hatóság irányítja. Ez az irányítás több szinten történik: 1. A világegyház szintjén: a Szentszék az illetékes erre a feladatra, amely annyit jelent, hogy kiadja a liturgikus könyveket, felülvizsgálja e könyvek fordításait és hogy felügyelje ezen előírások hű megtartását; 2. A püspöki konferenciák: a saját illetékességük határain belül az alábbi jogkörrel rendelkeznek: készítsék el a liturgikus könyvek fordításait, majd a Szentszék előzetes felülvizsgálata után a kiadásukról gondoskodjanak; 3. A megyéspüspök feladata, hogy irányítsa, előmozdítsa és őrizze egyházmegyéjében a liturgikus életet. Ennek érdeké-

3 II. János Pál 1979. 312.

4 ERDŐ 2004. 983.

5 Trienti zsinat ezt anathema formában fogalmazza meg. Vö. XIII. ülés, can. 1. MARZOA – MIRAS – RODRÍGUEZ-OCAÑA 2004. 983.

6 „Az Eucharisztiának a szentmise áldozatában történő ünneplése a szentmisén kívüli eucharisztikus kultusz forrása és célja. Szentmise után elsősorban azért őrizzük a szent színeket, hogy a hívők, különösen a betegek és az öregek, akik nem lehetnek jelen a szentmisén, szentáldozás által egyesüljenek a szentmisében följánlott és föláldozott Krisztussal és az Ő áldozatával.” Istentiszteleti Kongregáció 1971. 610.

7 ERDŐ 2005. 85.

ben hozhat sajátos liturgikus előírásokat, természetesen olyanokat, amelyek nem ellentétesek a magasabb rangú jogszabályokkal; 4. A helyi ordináriusoknak arra kell ügyelniük, hogy a keresztény nép imádságai és vallásgyakorlatai megfeleljenek az egyház előírásainak.⁸

A szentáldozás rövid története

A hívő ma kétféleképpen is kérheti a szentséget. Az egyik módja az ajakáldozás és a másik a Legszentebb kézbehelyezése. Az ősegyházban a beavatás szentségeire (keresztség, bérmlás, Eucharisztia) hosszabb – rövidebb ideig készültek fel. Rómában a III. század elején ez kb. három évig tartott, és húsvét éjszakáján történt annak kiszolgáltatása.⁹ Azonban még jobban meg akarták erősíteni az új keresztényeket, ezért részben megismételték az eddig szerzett ismereteket, de tovább is tanították őket. Ennek egyik szép példája Jeruzsálemi Szent Cirill püspök működése és tanítása azzal kapcsolatban, hogy hogyan járuljanak a katekumenek szentáldozáshoz.¹⁰ A részletes és pontos előírással kifejezi, hogy az Eucharisztia színe alatt a Királyt fogadja az áldozó. A századok folyamán egyre inkább azt érezték, hogy erre az Úrral való bensőséges kapcsolatra és nagy kiváltságra, amelyet a szentáldozásban kapnak, méltatlan a bűnös ember. Így vált általánossá a IX. századtól az Oltáriszentségnek a „nyelvre való helyezése (ti. az ajakáldozás), a XIV. századtól pedig ez térden állva történt. 878 körül a Roueni Zsinat kifejezetten előírta, hogy sem a férfiak, sem a nők nem kaphatják kezükbe az Eukarisztiát, hanem csak a nyelvükre lehet helyezni.¹¹ Ez lett az előírás annak ellenére, hogy számos templom bejáratánál lehetőség volt a kézmosásra. Az Oltáriszentséget „*Rendkívüli Misztérium*”-ként kezelték, ezzel egyre jobban tudatosítva a hozzá közeledő ember méltatlanságát. V. Piusz pápa 1570-ben adta ki a Trentói Zsinat rendelkezése szerinti Római Misekönyvet. Itt a szentáldozás módjaként a századok óta gyakorolt nyelvre való helyezést említette, más lehetséges mód mellőzésével a híveket illetően.¹² A II. Vatikáni Zsinat után 1968-ban a belga és a német püspöki kar kezdeményezte, hogy vissza kellene térni a szentáldozás ősi formájához. Sőt, már 1966-ban több alkalommal VI. Pál pápa kívánsága szerint a Szent Zsinat delegációja több liturgikus kérdés miatt járt Hollandiában. Nemcsak a kézbe való szentáldozás kérdése, hanem a világi hívek áldoztatói szolgálata is a felülvizsgálandó feladatok között volt. Komoly lavinát indított el ez a felvetés. Csak néhány adatot em-

8 *Az Egyházi Törvénykönyv*, 838.k. 1-4.§.

9 SZABÓ 2007. 108.

10 Az 5. misztagógikus katekizisében így ír az Úr testének vételéről: „Amikor odajárulsz, ne kinyitott tenyérral és szétfeszített ujjakkal jöjj, hanem bal tenyered legyen jobb tenyered trónja, így fogadja az eljövendő Királyt, és tenyered hajlatába fogadd, vedd Krisztus testét, rámondva az „Ámen”-t. Ügyelj rá, nehogy valamennyi is elmorzsolódjék belőle, az olyan, mintha saját testrészedet károsítanád meg. Mondd meg nekem: ha valaki aranyport adna neked, nem tartanád-e igen óvatosan, nehogy valami is elvessen belőle és megkárosodj? Hát akkor nem fogsz-e még sokkal jobban vigyázni, hogy még egy szemernyi se essen le belőle, ami aranyból és drágaköveknél értékesebb?” *Jeruzsálemi Szent Kírilloz összes művei*. Ford. Vanyó László. Szent István Társulat, Budapest 1995. (Ókeresztény Írók XIX) 220.

11 BUGNINI 1983. 49. DOLHAI 1999. 184.

12 DOLHAI 1999. 184.

litenék. E kérdésben a világ püspöki konferenciáival élénk levelezést folytatott a Zsinat. Az ügy súlyosságára való tekintettel a Szentatya, VI. Pál pápa állandó információt kért az esettel kapcsolatban. Az összegezés a *Memoriale Domini* kezdetű, 1969. május 29-én¹³ kiadott instrukcióban található. Ebben szerepel a világ püspöki karaihoz küldött három kérdés és a válaszok eredménye: 1. Megengedhető-e a kézbe áldoztatás? 2. Elfogadnák-e, hogy a püspöki konferencia hozzájárulásával a kis közösségekben engedjék meg először? 3. Véleményük szerint jól szervezett katechetikai előkészület után elfogadható lenne-e ez az „új rítus”? 835 elfogadó szavazattal, 1185 elutasítással adták meg feleletüket a kérdésre. Így a hagyományos kiszolgáltatási mód maradt érvényben. Azonban van egy záradéka is, mely szerint ha valamelyik püspöki konferencia kéri a kézbe való áldoztatás engedélyét, akkor a Szentszék megengedi az adott ország püspöki konferenciájának a területén a kézbe áldozást. *Bugnini* egy helyen megjegyzi, hogy a kisközösségek, magukat „reformistáknak” nevező papok voltak azok, akik a püspöki konferenciák egy részét rákényszerítették az engedély megkérésére. A másik módja pedig - ahogy nálunk is történt - az idegenforgalom révén a külföldiek nem vették figyelembe a nálunk lévő előírásokat. Így ennek hatására a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia 1986. szeptember 1-jével határozatával jóváhagyta, hogy a szentáldozás két módja között a hívő maga dönthessen. Az áldozás módjának szabad megválasztását az áldozó részéről az egyházi rendelkezés 1999-ben ismét megerősítette, a Római Miscelán III. kiadásának bevezetője pedig annyit tesz hozzá, hogy „ahol engedélyezve van” az áldozó választása szerint részesüljön az Úr testében.

Még számos megközelítés alapján részletezhetnénk jelen témát - mint pl. a két szín alatti áldozás kialakulása - azonban jelen cikkben már erre nem lesz rá módunk. Miután ismertettük az áldozás történetét, térjünk át az Eucharisztia kiszolgáltatóira. Nézzük meg, hogy ki az, aki az Oltáriszentséget a krisztushívőknek nyújthatja.

Az Oltáriszentség kiszolgáltatója

Az Eucharisztia szentségének közvetlen „létrehozója” csak felszentelt püspök és áldozópap lehet. Egyedüli érvényes kiszolgáltatója a pap. A hatályos Egyházi Törvény 910. k-ja az áldoztató két csoportját jelöli meg: a *rendes- és rendkívüli kiszolgáltatót*. A 1917-es CIC-ben is megtaláljuk ezt a felosztást. Mégis a két Törvénykönyv kiszolgáltatóinak felsorolása és megjelelése eltérő. A '17-es Törvénykönyv 845. kánonja egyedül a „felszentelt papot” (sacer) tekintette az Oltáriszentség *rendes kiszolgáltatójának*, míg a diakónust (szerpap) a rendkívüli közé sorolta, valamint az áldoztatást a plébános vagy a helyi főpásztor engedélyéhez kötötte.¹⁴ Ha a diakónus engedély nélkül áldoztatott, akkor hibát, „bünt” követett el, de nem hajtott végre szabálytalanságot, mivel nem bitorolt idegen rendet. Azonban a kisebb rendű klerikus vagy laikus esetében - *végső szükség esetét kivéve* - irregularitásnak mi-

13 VI. Pál 1969. 546-547.

14 c. 845. §. 1.: „Minister ordinarius sacrae communionis est solus sacerdos. § 2. Extraordinarius est diaconus, de Ordinarii loci vel parochi licentia, gravi de causa concedenda, quae in casu necessitatis legitime praesumitur.”

nősítették¹⁵, de *sürgős szükség* esetén az engedély – a diakónus tekintetében – vélemezhető volt. *Bánk József* ír arról, hogy a 741. kánon a keresztség kiszolgáltatásához a diakónus részére *jogos* okot (*iusta causa*) kívánt, viszont a szentáldozás kiszolgáltatásánál súlyos okot (*gravis causa*) követelt. A diakónus akkor áldoztathatott, ha pl. a papnak első pénteken sok gyónója volt. *Sürgős* eset állt fenn, ha pl. haldoklóhoz kellett mennie a papnak és nem volt más, aki a híveket megáldoztassa.¹⁶ A laikusok csak *vég*szükség esetén szolgáltathatták ki az Oltáriszentséget. Ezzel szemben a hatályos Egyházi Törvénykönyv 910. k. 1. paragrafus a Eucharisztia rendes kiszolgáltatójaként a püspököt, a papot és a diakónust jelöli meg. Láthatjuk, hogy itt már a diakónust is a rendes kiszolgáltatók közé sorolja. E paradigmaváltás háttérében az áll, hogy az új Törvénykönyv a II. Vatikáni Zsinat szellemében íródott, amely a „kisebb rendek” nagy részét eltörölte, és a „szolgálat” névvel ruházta fel azokat, és ami igen, fontos, hogy újraértelmezte a diakónusi szolgálatot.

A *rendkívüli kiszolgáltató* közé sorolandók: az akolitusok, valamint megbízással rendelkező egyéb világi hívő, amelyről a 230. k. 3. §-a rendelkezik: „Ahol az egyház számára szükséges, a szolgálatra rendelt személyek hiányában a világiak is gyakorolhatják ezek bizonyos feladatait, még akkor is, ha nem lektorok vagy akolitusok: gyakorolhatják az ige szolgálatát, vezethetik a liturgikus imádságot, kiszolgáltathatják a keresztséget és áldoztathatnak, a jog előírásainak megfelelően.” Jelen kánon a gyakorlatban gyakran félreértéshez vezet. Azt gondolják a lelképásztorok, hogy a rendkívüli áldoztatói megbízással rendelkező krisztushívő minden esetben áldoztathat. A feladat gyakorlásának általános előfeltétele a szükséghelyzet és a szent szolgálatra rendelt, felszentelt személyek hiánya. Tehát csak abban az esetben áldoztathatnak, ha a rendes kiszolgáltató távol van vagy akadályoztatva van és nem elérhető. A Pápai Kódexmagyarázó Bizottság ad erre irányelvet: „Azonban a rendkívüli áldoztató feladatát nem gyakorolhatja, ha a templomban jelen van egy rendes áldoztató, aki nincs akadályoztatva, nem vesz részt a szentmisén, és pl. a gyóntatószékben ül, de nem gyóntat.”¹⁷ A tapasztalat viszont azt mutatja, hogy sajnos ez az előírás a gyakorlatban nem igazán valósul meg.

A tanulmány elején már láthattuk, kezdetben azért őrizték az Eucharisziát, hogy elvigyék azoknak a betegek és idősebb testvéreknek, akik nem tudtak részt venni a helyi közösség szentmiséjén. Másodszor a haldoklók megáldoztatására, szent útravalónak és a rabságban lévők számára hagyták meg. Végül, de nem utolsó sorban az egyéni tisztelet, adoráció céljából őrizték a partikulákat. Tehát láthatjuk, hogy már az ősegyházban is elvitték az Oltáriszentséget a betegek számára. A 1983-as CIC 911. kánonja alapján a szent útravalót a betegeknek elvinni kötelesek és jogosultak a plébánosok, a káplánok, a lelkészek, valamint a klerikusi szerzetes intézmények és apostoli élet klerikusi társaságai előljárói. Ez utóbbiak illetékessége azokra a betegekre terjed ki, akik az illető házban tartózkodnak. Ugyanakkor bármely más pap is köteles ellátni szent útravalóval a betegeket: szükség esetén, vagy az illetékes plébános, lelkész vagy előljáró legalább véle-

15 c. 985. §. 7.: „Qui actum ordinis, clericis in ordine sacro constitutis reservatum, ponunt, vel eo ordine carentes, vel ab eius exercitio poena canonica sive personali, medicinali aut vindicativa, sive locali prohibiti.”

16 Bánk 1963. 102–103.

17 ERDŐ 1963. 458. Istentiszteleti És Szentségi Fegyelemi Kongregáció, *Retemptionis Sacramentum* 2004. 88. pontja.

mezzel engedélye alapján, de utólag értesíteniük kell erről az illetékes plébánost, előjárót vagy lelkészt.¹⁸ A világi áldoztatók működésével kapcsolatban a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia kiemeli, hogy csupán a betegeknel és istentiszteleti helyen áldoztathatnak. Kiszolgáltathják a szent útravalót, de utólag értesíteniük kell az illetékes plébánost.¹⁹

Az Eucharisztia felvevője

„Az Újszövetség szentségei, melyeket az Úr Krisztus alapított, és bízott az Egyházra, mint Krisztus és az Egyház cselekményei jelek és eszközök, melyek kifejezik és erősítik a hitet, Istennek megadják a tiszteletet és megszentelik az embert, s így a legnagyobb mértékben hozzájárulnak az egyházi közösség kialakításához, erősítéséhez és kifejezéséhez.”²⁰ Az Egyház megszentelő feladatának létfontosabb része a szentségek kiszolgáltatása. Éppen ezért érthető, hogy a kánonjog ezt részletesen szabályozza. A szentségek az isteni hitletéteményhez tartoznak, ezért csakis az egyház legfőbb hatóságának joga, hogy megítélje vagy meghatározza azt, ami érvényességükhöz szükséges.²¹ A megengedettség feltételei vonatkoznak a kiszolgáltatóra, felvevőre vagy a szent cselekmény rendjére. A 841.k. és a 838. k. 3. és 4. §-a alapján a legfőbb egyházi hatóságon kívül a püspöki konferenciák és a megyéspüspökök is szabályozhatják illetékességük határai között. A szentségek kiszolgáltatása a lelkipásztorok kötelezettsége, ugyanakkor a hívek jogai azok felvétele.²² A Katolikus Egyház szentségei a katolikus krisztushívók szentségei, így elsősorban ők vehetik fel megengedetten. A szentségek kiszolgáltatásának vannak alapelvei, amelyek a következők: 1. Katolikus szolgálattevők megengedetten csak katolikus hívőnek szolgáltathatják ki a szentségeket. 2. Katolikus hívők megengedetten csak katolikus szolgálattevőktől vehetik fel a szentségeket (844.k. 1. §). Ennek az alapelvnek a fundamentuma az egyházi közösség (communio ecclesiastica) és a szentségekben való közösség szoros kapcsolata. A szentségeket bizonyos esetekben a szent szolgálatot teljesítőknek kötelességük kiszolgáltatni, amelyet a hatályos Kódex rögzít. A lelkipásztor köteles kiszolgáltatni a szentségeket azoknak, akik: 1. megfelelően kérik (pl. körülmények, hely, idő stb. tekintetében), 2. kellően felkészültek (az egyes szentségek jellege szerint), 3. jogilag nincsenek eltiltva az illető szentség vételétől (pl. kiközösítés, nyilvános bűn, az

18 *Az Egyházi Törvénykönyv* 911. k. 2. §. ERDŐ 2005. 458.

19 Magyar katolikus Püspöki Konferencia 1986. 5. Magyar katolikus Püspöki Konferencia 1995. 37.

20 SC 59. CIC 840. k.

21 841. k. Mivel a szentségek az egész egyház számára ugyanazok, és az isteni letéteményhez tartoznak, csakis a legfőbb egyházi hatóság joga, hogy megítélje vagy meghatározza azt, ami érvényességükhöz szükséges; ugyanennek vagy a 838. kán. 3. és 4. §-a szerinti más illetékes hatóságnak a joga döntéseket hozni megengedett végzésükkel, kiszolgáltatásukkal és felvételükkel kapcsolatban, valamint a végzésük során megtartandó rendre vonatkozólag.

22 „A világi hívőknek, mint minden keresztény hívőnek, joguk van hozzá, hogy felszentelt pásztoraiktól bőségesen kapjanak az egyház lelki javaiból, legfőbb támaszként az Isten igéjéből és a szentségi kegyelmekből.” ERDŐ 2005. 430.

egyházzal való teljes közösség hiánya folytán).²³ Már láttuk fentebb, hogy a szent szolgálattelvők csak katolikusoknak szolgáltatathatják ki megengedetten a szentségeket, ill. a katolikusok krisztushívők csak katolikus kiszolgáltatótól vehetik fel, azonban a hatályos Törvénykönyv megfogalmaz olyan eseteket ill. szentségeket, amikor a nem katolikusok is szentségekhez járulhatnak. Viszont szem előtt kell tartanunk, hogy a jog különbséget tesz a katolikus egyházzal közösségben nem levő keleti keresztények és a többi keresztények (többnyire protestáns) között. A Kódex két csoportba osztja a nem katolikus híveket: keleti keresztényekre és egyéb egyházi közösségek tagjaira. E felosztás alapját a teológiai értelemben vett közelség foka képezi. Így az ortodox egyházak hívei közelebb állnak a Katolikus Egyházhoz, mint más közösségek hívei. Az ortodox egyházak hívei azért állnak közelebb a Katolikus Egyházhoz a többi közösségek híveivel szemben, mert náluk is léteznek a következők: az apostoli utódlás, szinte ugyanazokat a hitigazságokat vallják, mint a Katolikus Egyházban, ill. a szentségekről szóló tanítás is megegyezik a katolikusokéval. A keleti keresztények három szentségben részesülhetnek megengedetten: az Eucharishtiában, a bűnbocsánat szentségében és a betegek kenetében. Az előbbi szentségek felvételéhez a következő feltételeknek kell megvalósulnia a hatályos rendelkezések értelmében: 1. önként kérje, 2. kellően fel legyen készülve, 3. szükség vagy valódi lelki haszon álljon fenn, 4. nem fenyeget a tévedés vagy a vallási indifferentizmus veszélye, 5. fizikailag vagy morális értelemben lehetetlen legyen a saját vagy katolikus kiszolgáltatóhoz fordulni.²⁴ A többi nem katolikus keresztény a következő feltételek figyelembevételével veheti fel a katolikus kiszolgáltatótól a szentségeket, ha 1. életveszély vagy súlyos szükség áll fenn, 2. nem tudnak saját közösségük szolgálattelvőjéhez járulni, 3. önként kérik, 4. kellően fel vannak készülve, 5. katolikus hitről tesznek tanúságot az illető szentséggel kapcsolatban (844. k. 4. §).²⁵ A püspöki konferenciák vagy a megyéspüspökök – megkérdezve az érintett nem katolikus egyházak ill. közösségek legalább a helyi hatóságát – szabályokat is adhatnak ki nem katolikus keresztényekkel való szentségi közösséggel kapcsolatos kérdésekről (844. k. 5. §). A katolikus krisztushívők abban az esetben vehetik fel nem katolikus kiszolgáltatótól a bűnbocsánat szentségét, az Eucharishtiát és a betegek kenetét, ha 1. szükség vagy valódi lelkipásztori hasznosság indokolja, 2. távol áll a tévedés vagy a közömbösség veszélye, 3. fizikailag vagy erkölcsileg lehetetlen katolikus kiszolgáltatóhoz fordulnia (844. k. 3. §).

A szentmise és az áldozás kapcsolata

A nyugati egyházban az áldozás, mint áldozati lakoma természetete szerint a miséhez tartozik; a pap áldozása lényeges része a misének. Ezért a hívők mindig a szentmise keretében vagy közvetlenül autána áldoztak. A XVI. század óta szokásba jött a misén kívüli áldoztatás. A XVIII. században már elfogadott mód lett egészen a II. Vatikáni Zsinat liturgikus mozgalmáig. A Katolikus Egyház újra visszatért az áldozati lakoma gondolatának kiemeléséhez, ezért a misén kívüli áldozást kivételnek tekinti, illetve megfelelő ok esetén engedélyezi. A hatályos rendelkezések

23 ERDŐ 2005. 430.

24 844.k.3.§. ERDŐ 2005. 431. KUMINETZ 2008. 18.

25 ERDŐ *Egyházjog* 2005. 431.

segíthetnek abban, hogy mikor is megengedett a szentmisén kívüli áldozás és áldoztatás. Az Egyházi Törvénykönyvben egyetlen kánont találunk ezzel kapcsolatban. A 918. k. szabályozza a szentmisén kívüli áldoztatást: „Nagyon ajánlott, hogy a hívők magában az eucharisztikus ünnepségekben járuljanak a szentáldozáshoz; ha azonban megfelelő okból kérik, szolgáltatassák ki nekik misén kívül, a liturgikus szertartások megtartásával.” A Kódex a „nagyon ajánlatos” kifejezést használja, tehát a főszabály az, hogy az Eucharisziát a szentmise keretén belül kell kiszolgáltatni, és csak másodlagosan jelenik a szentmisén kívüli áldozás lehetősége. Az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció az Egyházi Törvénykönyv hatályba lépése előtt instrukciót adott ki a misén kívüli áldoztatással kapcsolatban. A *bűnbocsánat és Oltáriszentség szertartáskönyv* alfejezetében, a *Szentáldozás és az Oltáriszentség tisztelete a szentmisén kívül*²⁶ címet viselő részben találjuk meg a legfőbb liturgikus rendelkezéseket.

A teológusok szerint a szentségimádás, az Eucharisztia előtti adoráció nem más, mint a szentmise meghosszabbítása.²⁷ Mindkét cselekvés szoros kapcsolatban áll egymással. A fenti dokumentumok és az Egyházi Törvénykönyv alapján ugyanígy megállapíthatjuk, hogy az áldozás és a szentmise között szoros kötelék áll fenn. Ezzel kapcsolatosan az *Eucharisticum mysterium* kezdetű instrukció 33. pontja a következőket fogalmazza meg: „A híveket rá kell vezetni arra, hogy az eucharisztikus ünnepség alkalmával szentáldozáshoz járuljanak. A papok ne vonakodjanak azonban megáldoztatni azokat, akik megfelelő okból kérik: ez lehetséges a délutáni órákban is a helyi ordinárius engedélyével vagy a legfőbb szerzetesi előjáró engedélyével.”²⁸ Ilyen megfelelő ok lehet: 1. ha valaki akadályoztatva van, ezért nem tud részt venni a misén, 2. az öregek és a betegek, még akkor is, ha nem fenyegeti őket halálveszély vagy a betegségük nem súlyos.²⁹ Ugyanezt a gondolatmenetet megtalálhatjuk a *Bűnbocsánat és Oltáriszentség* c. szertartáskönyv 13. és 14. pontjaiban. A 14. pont kifejezetten megemlíti a szentmisén kívüli áldozás lehetőségét és annak a gyakorlatát megfelelő ok esetén. Bassiano Uggé kánonjogász szerint az *Eucharisticum mysterium* 33. pontja erőteljesebben és nagyobb kötelező erővel bíró kifejezésekkel fogalmaz, amikor leírja azt, hogy a híveket rá kell bírni a szentmisében való áldozásra: „A híveket rá kell vezetni arra...”³⁰ A 918. kánon megfelelő ok esetén engedélyezi a szentmisén kívüli áldoztatást. Az a kérdés számunkra, hogy a gyakorlatban mit nevezhetünk megfelelő oknak. A kánonjogászok véleménye megoszlik: vannak, akik tágan, ill. vannak, akik szűken értelmezik a megfelelő okot. A szentmisén kívüli áldozáshoz megfelelő oknak bizonyul az, ha valaki azért nem tudott részt venni a szentmisén, mert 1. személye akadályoztatva volt (pl. súlyos beteg ápol), 2. azon a helyen, ahol lakik, nem tartottak misét (pl. paphiány miatt), 3. betegség vagy öreg kora miatt, 4. beteg vagy idős, és aki egyáltalán nem vagy csak meghatározott időközönként hagyja el otthonát, 5. akinek munkaideje „nem alkalmazkodik a miséhez”, tehát kötött munkaidőben dolgozik és kevés vagy csak egy mise van lakóhelyén, 6. „csupán” áldozni szeretne, de egyéb kötele-

26 *Bűnbocsánat és Oltáriszentség. Szentáldozás és az Oltáriszentség tisztelete a szentmisén kívül. Szertartáskönyv.* 1976. 229–263.

27 BASSIANO 2003. 252.

28 BASSIANO 2003. 253.

29 *A szentáldozás és az Oltáriszentség tisztelete a szentmisén kívül* 13. és 14. pontja.

30 BASSIANO 2003. 253.

zetségek vagy más okból nem tudott szentmisére menni és áldozni, 7. „az Egyház által ajánlott napi áldozás jámbor gyakorlatának akar eleget tenni.” Az elengedhetetlen, hogy a hívő kérése összeegyeztethető legyen a lelkipásztor kötelezettségeivel és munkájával, 9. A Keleti Egyházak Kánonjai Törvénykönyvének (CCEO) 713. k. 1. §.-ában is szerepel az, hogy a misén kívül csak megfelelő ok esetén lehetséges. A CCEO szerint megfelelő ok, ha valaki betegség miatt van távol, vagy még az előszenteltek liturgiájában, az aliturgikus napokon lehet a misén kívül áldoztatni. A kánonjogászok szerint a 918. kánon rugalmas értelmezést és alkalmazást kíván, éppen ezért –indokolt eset kivételével – a lelkipásztorok ne legyenek túlzottan szigorúak és ne utasítsák el azokat a híveket, akik misén kívül szeretnének áldozni.³¹

A szentgyónás és a szentségi böjt

Már korábban is láttuk, hogy a szentség felvevőjének bizonyos feltételeknek meg kell felelnie. Azok részesülhetnek a szentségekben, akik 1. megfelelően kérik (pl. körülmények, hely, idő stb. tekintetében), 2. kellően felkészültek (az egyes szentségek jellegére szerint), 3. jogilag nincsenek eltiltva az illető szentség vételétől (pl. kiközösítés, nyilvános bűn, az egyházzal való teljes közösség hiánya folytán). Jelen pontban a második feltételt szeretnénk megvilágítani, hogy mit is jelent a kellő felkészültség.

A 916. kánon szerint, aki tudatában van súlyos (halálos) bűnnek, csak szentségi gyónás után áldozhat. Úgy járulni szentáldozáshoz, hogy valaki csupán a tökéletes bánat útján szabadult meg súlyos bűneitől, csak súlyos okból, gyóntatási alkalom híján szabad, bár szerény meglátásunk szerint ilyenkor is inkább tanácsos a szentgyónás elvégzését követően áldozni, és így biztosak lehetünk abban, hogy nem követünk el szentségtörést. A 916. kánonban említett súlyos indok lehet pl. halálveszély, de lehet a nyilvános becsületvesztés is, ha a misézéstől vagy az áldozástól való tartózkodás ezzel járnak.³² A tökéletes bánat magába foglalja a mielőbbi gyónás szándékát is. Ez egyesek szerint egy héten belüli gyónást jelent.³³ A gyónás tehát nem más, mint a személyes bűnök megvallása abból a célból, hogy a gyónó elnyerje a bűnbocsánat szentsége által bűnei bocsánatát, azaz hogy szentségi feloldozást kapjon. A gyónás anyagát a keresztség után elkövetett halálos bűnök alkotják. Fontos látni a gyóntatónak és a gyónónak a szükséges és nem szükséges anyagot. Szükséges anyag: mindazok a súlyos bűnök faj és szám szerint, amelyeket a keresztség után követett el a hívő, és amelyeket még nem oldottak fel érvényesen és nem vallottak be egyéni gyónásban, valamint amelyekről gondos lelkiismeretvizsgálat után tudomása van.³⁴ A jó gyónáshoz nem elég a részletekbe menő bűnvallomás – bár az is szükséges –, hanem a legfontosabb a megtérés, az akarat megváltoztatása, amely önző földi pillanatnyi előnyök helyett az Isten akaratát választja értékelési és elhatározásai sarokpontjának. Nem csak a laikus krisztushívőket kötelezi a hatályos jog a halálos bűnök szentáldozás előtti meg-

31 BASSIANO 2003. 262. MANZANARES 1989. 114. TREVISAN 1995. 109. MONTAN 1992. 106–107. GRAMUNT 1972. 635. CHIAPPETTA 1996. 145. SALACHAS 1999. 177–179.

32 *Az Egyházi Törvénykönyv*, 915. kánon lábjegyzete.

33 *Az Egyházi Törvénykönyv*, 915. kánon lábjegyzete.

34 KUMINETZ 2008. 209 – 210.

gyónását, hanem természetesen azokat a klerikusokat is kötelezi, akik a szentmisét bemutatják. A hatályos Törvénykönyv a főszabályban, hogy „aki tudatában van súlyos bűnének, előzetes szentségi gyónás nélkül ne mutasson be szentmisét, és az Úr testét se vegye magához, kivéve, ha súlyos indok áll fenn, és a gyónási alkalom hiányzik. Ebben az esetben ne felejtse el, hogy köteles felindítani a tökéletes bánatot, mely magába foglalja a mielőbbi gyónás szándékát.”³⁵ A mielőbbi szentgyónás, mint már korábban is láttuk, kb. egy héten belüli gyónást jelent, hacsak az előreláthatólag nem lehetetlen.

A hatályos CIC-en kívül más helyen is találkozunk ezzel a tétellel, amely felhívja a figyelmet arra, hogy csak a kegyelem állapotában járulhatunk szentáldozáshoz, természetesen kivételt képeznek a speciális helyzetek. Így többek között megemlíthetjük még a *Katolikus Egyház Katekizmusában*.³⁶

A *Redemptionis Sacramentum* instrukció 88. pontjában is szorgalmazza, hogy akik naponta vagy igen gyakran szoktak áldozni, a lelkipásztorok tanítsák őket arra, hogy megfelelő időközönként járuljanak szentségekhez.³⁷

A szentáldozás előtt a szentségi böjt megtartása is szükséges. A böjt a szilárd ételekre és az italokra – víz kivételével – vonatkozik. A következő esetekben azonban minőségileg negyedóránnyira csökken a böjti fegyelem: 1. kórházban vagy otthon tartózkodó betegek esetén, akkor is, ha nem fekvő betegek, 2. öregek részére, akik idős koruk miatt otthon tartózkodnak, vagy öregek otthonában laknak, 3. beteg vagy öreg papok részére, akik szentmisét akarnak bemutatni, akár szentáldozáshoz akarnak járulni, akkor is, ha nem kell feküdniük, 4. azon személyek részére, akik betegeket és öregeket gondoznak, valamint a betegek és öregek rokoni részére, akik velük együtt szentáldozáshoz kívánnak járulni, valahányszor az egyórás szentségi böjt megtartása nehézséggel jár. A szentmisén kívül áldoztatás körülményeit is meghatározza a *Bűnbocsánat és Oltáriszentség* liturgikus könyv. Az áldoztatás helye a templom vagy a kápolna, ahol leterített oltárt és korporálét, valamint két gyertyát kell meggyújtani, áldoztató tálcat is kell használni. Szükséges esetén, ha máshol végzik az áldoztatást, szintén fontos a megfelelő asztal előkészítése és az asztal terítővel való letakarása, amelyekkel az Oltáriszentség iránt érzett tiszteletünket és az áldozás ünnepi lakoma jellegét fejezzük ki. A szentmisén kívüli áldozás bármely napon vagy órában megtörténhet, de nagyon dicséretes, ha előre meghatározzuk, hogy mely órában. Ez a hívek lelki épülésre és az ünnepélyes keretek biztosítására is szolgál. Nagycsütörtökön elsősorban a szentmise keretében lehet áldozni, viszont ezen a napon a betegeknek bármikor megengedett a misén kívül is. Nagypénteken csakis a liturgia keretében, kivéve a betegeket (16. p.). Az áldoztató, ha felszentelt személy, akkor a reverenda fölé karinget vagy albát és stólat vegyen fel. Az egyéb szolgálattelévő a liturgikus szo-

35 CIC 916. kánon.

36 „Megfelel az Eucharisztia rendeltetésének, hogy a hívők, ha kellően föl vannak készítelve, megáldoznak, amikor szentmisén vesznek részt: „Nagyon ajánlott a szentmisén való tökéletesebb részvétel abban a formában is, hogy a hívek az Úr testét a pap áldozása után ugyanabból az Áldozatból vegyék magukhoz.”” (1388.) Ez a tétel is kifejti a fenti nézetet, mely szerint azok a hívek, akik szentáldozáshoz is járulnak a misén, tökéletesebben vesznek részt a legszentebb áldozatban. Másrészt pedig kiemeli, hogy a hívők legyenek kellően felkészülve a szentáldásra. BASSIANO 2003. 258–259.

37 Istentiszteleti És Szentségi Fegyelmi Kongregáció. *Redemptionis Sacramentum* 2004. 32.

kások vagy a megyés püspök által jóváhagyott öltözéket kell, hogy viseljék. Az Oltáriszentséget a templomon kívülre tartóban vagy más liturgikus edényben kell vinni (20.p.). A Szent Vért csak zárt edényben szabad vinni, ugyanis meg kell előzni annak kiömlését (Bűnbocsánat 55. p.). A „véletlenül megmaradt morzsákat” az áldoztatónak edénybe vagy vízzel telt kis edénybe kell belehelyeznie (21 – 22. p.) A pap vagy a szerpap *A betegek kenete és a lelkipásztori betegellátás kézikönyve* szerint szolgáltatja ki a szentséget, viszont egyéb személy (pl. akolitus) a *Bűnbocsánat és Oltáriszentség* c. könyv³⁸ vagy *A világi lelkipásztori kiségitők kézikönyve* alapján végezze az áldoztatást.

Konklúzió

Megállapíthatjuk, hogy a misén kívüli szentáldozás – a hatályos jog rendelkezései alapján –, azok számára biztosított, akik *megfelelő okból* nem tudtak rész venni a leg-szentebb közösségi áldozatban a szentmisén és áldozni szeretnének. A megfelelő ok tekintetében a szentséget kiszolgáltató személynek a józan ítélőképességére van szükség, hogy megítélje, valóban indokolt-e a hívó szentmisén kívüli szentáldozáshoz járulása. Az áldozás menetét illetően a hatályos liturgikus könyvek szabályait és liturgiáját kell követnünk. Az Egyházi Törvénykönyv kánonjait is figyelembe véve.

Irodalom

BÁNK József

1963 *Kánonjog, II. Igazgatási jog. Eljárás jog. Büntetőjog*. Szent István Társulat, Budapest, 102-103.

BASSIANO, Uggé,

2003 *La comunione eucaristica fuori della Messa. Quaderni di diritto ecclesiale* 16. 252-267.

BUGNINI, Annibale

1983 *La riforma liturgica*. CLV Edizioni Liturgiche. Róma. 49.

CHIAPETTA, Luigi

Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico/pastorale. II. Libri III/VI/V/VI. Edizioni Dehoniane Bologna. Róma.

SABBARESE, Luigi

Commento al Codice di diritto canonico, I- II. Urbaniana University Press, Citta del Vaticano. Róma 2000.

38 *Bűnbocsánat és Oltáriszentség* 235–263.

DENZINGER, Heinrich – SCHÖNMETZER, Adolf (szerk.)

1997 *Enchiridion Symbolorum, Definitionum et Declarationum de rebus fidei et morum*, Barcinone-Friburgi Brisgoviae-Romae-Neo Eboraci, Magyarul: *Az egyházi tanítóhivatal megnyilatkozásai*, fordította és összeállította: FILA, B.- JUG, L. Örökmécs Alapítvány. Kisterenye-Budapest.

DOLHAI Lajos

1999 A kézbe áldoztatás története. *Vigilia* 64. 182 – 188.

CSERHÁTI, J. – DR. FÁBIÁN, (szerk.)

A II. Vatikáni Zsinat tanítása. A zsinati döntések magyarázata és okmányai. 4. változatlan kiadás, Szent István Társulat. Budapest.

ERDŐ Péter (szerk.)

2001 *Az Egyházi Törvénykönyv*. negyedik, javított és bővített kiadás. Szent István Társulat. Budapest.

ERDŐ Péter

Egyházjog. 4. jav. kiadás. Szent István Társulat. Budapest. 2005. 85. 430-431. 458.

KUMINETZ Géza

2008 *Bevezetés a Katolikus Egyház szentségi jogába a beavatás szentségei és a kultikus élet fegyelme*. Ideiglenes jegyzet. Budapest.

KUMINETZ Géza

2008 *A kiengesztelődés szentségei: A gyónás és a betegek szentsége. Az egyház megszentelő feladata II*. SZIT. Budapest.

MONTAN, Antonio

1992 *Liturgia - Iniziazione cristiana – Eucaristi – Penitenza – Unzione degli infermi – Ordine (cann. 834-1054) AA.VV., Il diritto nel mistero della Chiesa*, Roma.

MUSSONE, Davide

L'Eucharistai nel Codce di Ciritto Canoncio, Commentario ai can. 897-958. Citta del Vaticano. Roma.

SALACHAS, Dimitri

1999 *Teologia e disciplina dei sacramenti nei Codici latino e orientale*. Studio teologico-giuridico comparativo. Bologna.

SZABÓ Péter

2007 A keleti eucharisztikus fegyelem néhány sajátossága: A szentáldozás gyakorlata. *Studia Wesprimiensia*. 9. 99 – 111.

MARZOA, A. – MIRAS, J., – RODRÍGUEZ-OCAÑA, R. (szerk.)

2004 *Exegetical Commentary on the Code of Canon Law*, Montreal-Chicago. Vol. III/1.

Pápai és Egyházi Dokumentumok

[N. N.]

1976 *Bűnbocsánat és Oltáriszentség*, kézirat gyanánt közreadta a Magyar Katolikus Püspöki Kar. Budapest 1976.

Istentiszteleti És Szentségi Fegyelmi Kongregáció

2004 *Redemptionis Sacramentum: A Megváltás szentsége instrukciója néhány dologról, melyeket meg kell tartani vagy kerülni kell a legszentebb Eucharisziával kapcsolatban*, ford. Rihmer Zoltán. SZIT. Budapest.

ISTENTISZTELETI KONGREGÁCIÓ,

1971 *Eucharistiae sacramentum, Acta Apostolicae Sedis* 65.

JERUZSÁLEMI SZENT KÜRILLOSZ ÖSSZES MŰVEI. Ford. Vanyó László. Szent István Társulat. Budapest 1995. Ókeresztény Írók XIX.

1979 *Redemptor hominis* kezdetű enciklika, AAS 71. SZIT. Budapest 1980. Fordította: DR. DIÓS ISTVÁN. Lektorálta: DR. LENHART VILMOS.

Magyar katolikus Püspöki Konferencia

1995 *A világi személyek lelkipásztori tevékenységének szabályzata*. Szent István Társulat. Budapest.

1969 *Memoriale Domini*. 1969. V. 29. AAS 61 (1969) 546-547.